

הרב שלמה זאב פיק
ר"מ במכון הגבוה לתורה
ע"י אונ' בר-אילן

גר כדיין ממונות ובקבלת גרים

ראשי הפרקים

- א. שיטת רש"י - גר דן דיני ממונות
- ב. גר דן חבירו הגר בלבד
- ג. 'גר צריך שלשה' – מקורות שונים והשלכות לגר כדיין לקבלת גרים
- ד. טעמים נוספים להצריך שלושה בגירות וגדר דין זה
- ה. פוסקים נוספים המתירים לגר לשבת בבית דין לגיור
- ו. שמעיה ואבטליון
- ז. דיון בדברי הפוסלים גר מלשבת בבית דין לגיור
- ח. נספח – מאמרו של הרב מ' ברויד

א. שיטת רש"י - גר דן דיני ממונות

ידועה המחלוקת בין רש"י לבין יתר הראשונים אם גר צדק יכול לדון ישראל
בדיני ממונות או לא. איתא במשנה (סנהדרין לב,א):
הכל כשרין לדון דיני ממונות, ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות אלא
כהנים לויים וישראלים המשיאין לכהונה.
ובגמרא שם (לו, ב):

הכל כשרין לדון דיני ממונות. הכל לאתויי מאי? - אמר רב יהודה:
לאתויי ממזר. - הא תנינא חדא זימנא: כל הראוי לדון דיני נפשות -
ראוי לדון דיני ממונות, ויש ראוי לדון דיני ממונות ואין ראוי לדון דיני
נפשות. וכו' חדא לאתויי גר, וחדא לאתויי ממזר. וצריכא: דאי אשמעינן
גר - דראוי לבא בקהל, אבל ממזר - אימא לא. ואי אשמעינן ממזר - דבא
מטיפה כשרה, אבל גר דלא בא מטיפה כשרה - אימא לא, צריכא.

וכיוצא"ב במסכת נדה (מט, ב), ושם פרש"י:

גר כדיין בידיני ממונות ובקבלת גרים

מתנני'. כל הראוי לדון דיני נפשות - כ"ש שהוא כשר לדיני ממונות. גמ'.
לאתווי ממזר - דכשר לדיני ממונות ופסול לדיני נפשות כדכתי' (סנהדרין
לו,ב) כולך יפה רעיתי. גר - נמי כשר לדיני ממונות.

מפשטות לשון המשנה ודברי הגמרא נראה שגר יכול לדון גם ישראל.

ביבמות קא,ב - קב,א למדנו כך :

רב שמואל בר יהודה הוה קאי קמיה דרב יהודה, אמר ליה: סק תא
לזירזא דקני לאצטרופי בי חמשה, לפרסומי מילתא; אמר ליה, תנינא:
בישראל - בב"ד ישראל ולא בב"ד של גרים, ואנא גר אנא. אמר רב
יהודה: כגון רב שמואל בר יהודה מפיקנא ממונא אפומיה. מפיקנא
ס"ד? והא ע"פ שנים עדים אמר רחמנא! אלא מרענא שטרא אפומיה.
אמר רבא: גר דן את חבירו דבר תורה, שנאמר: (דברים יז) שום תשים
עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך, עליך
הוא דבעינן מקרב אחיך, אבל גר דן את חבירו גר, ואם היתה אמו
מישראל - דן אפי' ישראל; ולענין חליצה - עד שיהא אביו ואמו
מישראל, שנאמר: ונקרא שמו בישראל.

איך אפשר להתאים סוגיה זו ממנה עולה שאין גר דן ישראל אלא גר חבירו
בלבד, עם הסוגיות בסנהדרין ונדה לפיהן גר דן ישראל? פירש רש"י יבמות
שם (קב,א):

גר דן את חבירו - דיני נפשות דאילו דיני ממונות אפילו לכל ישראל דתנן
(סנהדרין דף לב) הכל כשרים לדון דיני ממונות ואמרי' הכל לאתווי מאי
לאתווי גר. עליך הוא דבעינן מקרב אחיך - אבל על הגר אפי' חבירו אתה
מקים עליו, דיין בכלל מלך דכתיב (משלי כט) מלך במשפט יעמיד ארץ
אם דומה דיין למלך שאין צריך כלום יעמיד ארץ ועוד שימות הרבה
כתובים כאן כל משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך.
בישראל - משמע שיהא ישראל מכל צדדין.

לפי רש"י הסוגיה ביבמות קא,ב דנה בדיני נפשות, מפני שבדיני ממונות גר
יכול לדון לכל ישראל וכפי הסוגיות בסנהדרין ונדה.

אולם, לכאורה יש בזה סתירה בין הסוגיות כאן לבין הסוגיה בפ' החולץ
(יבמות מה,ב):

רבא אכשריה לרב מרי בר רחל ומנייה בפורסי דבבל, ואף על גב דאמר מר: (דברים יז) שום תשים עליך מלך, כל משימות שאתה משים - אל יהו אלא מקרב אחיך! האי כיון דאמו מישראל, מקרב אחיך קרינן ביה.

ופרש"י שם

רב מרי בר רחל - מעובד כוכבים הבא על ישראלית הוה. בפורסי דבבל - גבאים ממונים על ישראל ואף על גב דגר בעלמא אסור למנותו פרנס על ישראל דאמר מר כו' האי כיון דאמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה.

הריב"ן פירש פורסי: "ממונה שלועזין מנישטריל וחבירו בפרק ראשון דיומא מאי פרהדרי פורסי". ומקורו ברש"י שבת קנד, א, ד"ה ואמרי: "דרב אכשריה לרב מרי בר רחל ומניה בפורסי דבבל, והך מילתא במסכת יבמות היא (מה, ב), בפורסי בלעז מנשטר"ל (תרגום: פקיד, ממונה), הן שוטרים". והשוה לרש"י גיטין כח, ב: "פורסי שנמג - לשון פרסי הוא פסק דין."

מעתי צ"ע לרש"י מה בין פורסי דבבל לבין דיני ממונות - בשניהם הגר מוציא ממון מהישראל, ולמה בפורסי דבבל צריך אמו ישראלית ובדיני ממונות לא צריך אמו מישראל.

רבנו אברהם מן ההר כותב: "ואיכא מאן דמתרץ רבינו שלמה דפורסי כדיני נפשות הוא, ולא נהיר." ויש לחקור, האם ראמ"ה אכן חשב שלפורסי יש כח לדון דיני נפשות, הרי לעיל הוא בעצמו כתב "שמינהו לגבות מס המלך, פורסי, מס, כמו פרס, ורבינו שלמה פירש גבאין ממונין על ישראל" - משמע שזה רק כאן דיני ממונות וקשה לומר שיש כאן ממש דיני נפשות, ולכן הראמ"ה דחה שיטה זאת. ונראה לפרש שיטה זו שהכוונה לתכונה בדיני נפשות השונה מדיני ממונות, ובזה ייתכן שפורסי דומה לדיני נפשות, ולזה ניתן להביא כמה שיטות וכדלקמן.

הרי"ן בחידושו לסנהדרין לו, ב סיכס את דברי רש"י:

לאתווי גר. מהכא משמע דגר כשר לדיני ממונות ואלו בפרק מצות חליצה אמרינן דגר דן את חבירו גר, משמע שאינו כשר לדון בני ישראל, ורש"י ז"ל תירץ דגר אע"פ שאין אמו מישראל כשר לדיני ממונות אבל כשאמו מישראל אפילו בדיני נפשות כשר והכי אמרינן בפרק החולץ (מה, ב) כיון דאמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה וכי אמרינן גר דן את חבירו גר בדיני נפשות קאמרינן...

ממשיך הרי"ן לשאול על שיטת רש"י:

ועדיין אין שיטה זו מחוורת, דאיך אפשר דאמו מישראל כשר לסנהדרין ולדון דיני נפשות ולא יהיה כשר לחליצה וכבפי מצות חליצה דאין כשרין דייני חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל, ועוד קשה כי לפי רש"י ז"ל גר הדן את חבירו גר בדיני נפשות וודאי דינו של גר הוא בכ"ג דלא גרע משור הנסקל וב"ד של כ"ג בעינן שיהי מנוקה ומיוחס, וכדאמרינן בהדיא בגמרא משום דאין הכל כשרין וכ"ג חדא מילתא הוא כלומר שכל שהוא בעשרים ושלושה בעינן שיהיו כשרים וא"כ אם שור הנסקל בעינן כ"ג וכשרין ומיוחסין כ"ש גר דבעינן כ"ג וכשרין ומיוחסין וזה ברור כך הקשה ה"ר דוד ז"ל.

הר"ן הביא את דברי רבנו דוד בהסברו לרש"י :

דכי אמרינן גר דן את חבירו גר היינו למנותו דיין קבוע בדיני ממונות על הגרים וכי אמרי' בגמרא דגר כשר לדיני ממונות של בני ישראל היינו דוקא באקראי ובדיעבד ואם דן דינו דין אבל למנותו דיין קבוע לא משום דבעינן מקרב אחיך, ואם אמו מישראל מקרב אחיך קרינא בי ומותר למנותו דיין בדיני ממונות של ישראל, היילכך בעינן דינו של גר איכא שלשה דינין, גר כשר לדון את חבירו גר ולהיות קבוע בדיני ממונות בגרים ולדון ישראל באקראי דינו דין, ואם אמו מישראל כשר להיות דיין קבוע מבני ישראל ולכל שאר מינוי העיר, אבל למלכות ולסנהדרין ולחליצה בעינן שיהי אביו ואמו מישראל וכן הסכים ה"ר דוד ז"ל.

לפי דברי ר' דוד, יש חילוק בין דיין קבוע לבין דיין באקראי. באקראי גר יכול לדון ישראל, אבל בדיני נפשות צריכים דיין קבוע בב"ד של כ"ג, ולזה צריך מינוי, ובזה גזרה תורה עד שיהיה אמו מישראל. ממילא אין סתירה לסוגיה ביבמות דף מה, שהרי שם מדובר במינוי קבוע.¹ נמצא שיש לפורסי תכונת דיני נפשות בכך שהוא מינוי קבוע.

¹ הרב שמואל בלקין ז"ל עמד על הסתירה בין הסוגיות והצביע על מחלוקת רש"י ותוסי'. הצעת פתרונו כעין משי"כ לדברי ר' דוד ותו"ד שיש להבחין בין מינוי זמני למינוי לכל החיים. הדברים פורסמו במאמרו של דוד אלנסון: David Ellenson, "Colleagues and Friends: Letters between Rabbi Samuel Belkin and Rabbi William G. Brausde," *Continuity and Change*, eds. S.T. Katz and S. Bayme (N.Y., 2010) עמ' 70.

אמנם מה שכתב ר' דוד שלסנהדרין צריך אמו ואביו מישראל, לא משמע כד מדברי רש"י ביבמות קב,א הנ"ל. לזה נצטרך להסתפק בהסבר הר"ן לדברי רש"י (לפני שהביא את דברי ר' דוד):

ולי נראה דאי משום הא לא אירייה דלעולם אימא דכל ב"ד מכ"ג מבני ישראל בעינן מיוחסים ואפילו במיתת השור דכמיתת הבעלים כך מיתת השור מיהו אפשר שיהו כל הב"ד של כ"ג מגרים ודנין דיני נפשות את חבריהם גר ובכה"ג אמר גר דן את חברו גר דיני נפשות וזה נכון לפי שטתו של רש"י ז"ל.

לפי הר"ן לדון גר חברו לא צריכים מיוחסים, וזו כוונת חז"ל שגר דן את גר חברו. ומה שהקשה מחליצה, יש להשיב שיש כאן גזירת הכתוב, שפוסל גר לחליצה (יבמות קא,ב: "בישראל - בב"ד ישראל ולא בב"ד של גרים").

הנצי"ב בהעמק שאלה (שאלתא ב אות ז) הסביר את רש"י כך:

והנראה דשיטת רש"י דלדין תורה דממונות גר כשר לישראל, ולא מיטע מהא דכתיב שום תשים עליך מלך מקרב אחיך כל משימות שאתה משים כו' אלא בשררות שדן לפי רצונו ושקול דעתו, והיינו משימות שדומה למלך שפורץ גדר ולא בדין תורה, והיינו דאסור להתמנות אפורסי ולעביד שררותא דמתא והיינו דפרש"י ב"ק פח,א ד"ה תקש"ל² כו' ופסול למלכות ואפי' לשוטר בעלמא אא"כ אמו כו', ולא כתב כמ"כ דיין אלא דוקא שוטר שהוא מכה לציית בי"ד וכדומה, אבל ד"ת כשר בד"מ משא"כ בד"נ מדכתיב ונשאו אתך ומיושב הכל.

הדמיון למלך הוא שהמלך דן לפי רצונו ושקול דעתו, משא"כ בדין בממונות צריך לדון לפי דין תורה. הפסול לדיני נפשות הוא מגזירת הכתוב "ונשאו אתך". ועיין שם בעמ' יח במה שהמשיך לפרש את דברי רש"י. גם כאן, יש לפורסי תכונת דיני נפשות בזה שהוא יכול לדון לפי רצונו ושקול דעתו.

תוס' ר' פרץ יבמות כתב:

ועוד יש ליישב פרש"י דלעולם מייירי התם בדיני נפשות אבל בדיני ממונות לא בעינן אמו מישראל, והאי דבעינן הכא (יבמות מה,ב בפורסי) אמו מישראל אע"ג דהוי דיני ממונות, משום דהכא הוי בשביל כפייה

² וז"ל רש"י בב"ק: "תיקשי לך גר - שלידתו והורתו בקדושה אפילו לרבי יהודה יש לו אחוה ופסול למלכות ואפילו לשוטר בעלמא אא"כ אמו מישראל בפי החולץ (מה,ב)."

ועישוי וזהו סררות, לכך לא הייתי מכשיר (אע"ג דהוי אמו) בשביל ממון אם לא היה אמו מישראל.

גם כאן אפשר ללמוד שיש תכונה של דיני נפשות בזה שיש כפייה ועישוי, אלא שנראה שתוס' ר' פרץ למד שאין כאן בעיה של דיני נפשות אלא שיש כאן בעיה של שררה, ואע"פ שגר יכול לדון כל ישראל בדיני ממונות, אי אפשר למנות אותו שוטר לכפייה ועישוי מפני הדין של שררות, ולכן בדף מה,ב במרי בר רחל שקיבל מינוי של פורסי הואיל והיתה אמו מישראל, לכן היה יכול לכפות בני ישראל.

והנה דברי תוס' ר' פרץ לפרש את רש"י הובאו בתוס' להלן קא,ב :

ואנא גר אנא - וא"ת לפר"ת דרב שמואל בר יהודה דהכא היה בן רב יהודה הינדוואה דאמר בפ"ק דקידושין (כב,ב) דגר שאין לו יורשין הוה ונתגייר הוא ואביו למה היה לו להביא ברייתא דפסיל גר לחליצה לדיני ממונות נמי מיפסל לדון לישראל כיון דאין אמו מישראל ויש לומר דאיצטריך לפסול אפילו לחליצת גרים א"נ כשר הוא לדיני ממונות לדון בלא כפייה דלא שייכא שימה ודבר של שררה דכתיב שום תשים עליך מלך (דברים יז) אלא בכפייה.³

הערוך לנר (קב,א) יצא לבאר דברי רש"י עפ"י התרוץ השני בתוס' וכיון לדברי ר' פרץ בדעת רש"י.

לסיכום, לפי רש"י גר יכול לדון כל ישראל בדיני ממונות וכפי פשטות הסוגיות בסנהדרין ונדה. אמנם בדיני נפשות הוא לא יכול לדון כל ישראל. אמנם, דן הוא גר חברו אף בדיני נפשות.

³ עיי' רא"ש (יבמות פ' יב סי' ב) שדן לפי פירוש זה: "א"נ אי קבילי עלייהו היה כשר לדיני ממונות ולחליצה לא מהניא קבלה א"נ לדין של ישראל כשר לדון בלא כפייה דלא שייך שימה ודבר של שררה אלא בכפייה", וכ"כ בתוספותיו יבמות קב,א, וסנהדרין לו,ב. וראה באר מרים (מלכים א,ד עמ' יז), בבאור דברי הרא"ש תוך חידוד שני תירוצים אלו: "...דלתירוץ קמא עצם אשווי דין על אדם הוי מעשה שררה ולא מהני אלא בקיבל עליו את הדין, ומשום דאיסור שררה שנאמר על הגרים אינו איסור אלא שלא מדעת מי שהוא משתתר עליו וכל שהוא ברצונו לא אסיר, ומשא"כ לאידך תוס' תירוץ הדין עצמו אינו שררה אלא הכפייה לדין הוא השררה, וממילא בלא כפי' אין כאן כלל שררה...". ועיי' קובץ הערות לז,י שדן אם 'מקרב אחיך' הוא לעיכובא אפילו בדיעבד, או רק למצוה. "ונפק"מ עוד מספק זה, לענין יורש שלא היה ממובחר שבאחיך, דאם הוא לעיכובא לא מהני ירושה, ואם הוא רק למצוה, שאין מעמידין אותו למלך, אבל בירושה דממילא לא שייך לומר אין מעמידין אותו...". וראה עוד דברי ר' יחיא טובול בדברי משפט ג עמ' קכז.

ב. גר דן חבירו הגר בלבד

תוס' (קב,א) חולק על רש"י: "גר דן את חבירו דבר תורה - פירש בקונט' היינו לדיני נפשות ואין נראה כדכתבתי בהחולץ (לעיל מה,ב)".

ועי' תוספות מה,ב וכיוצ"ב בתוספות הרא"ש (יבמות קב):

גר דן את חבירו דבר תורה. רש"י פירש לדיני נפשות אבל לדיני ממונות כשר אפילו לישראל, ולעיל פ' החולץ פירשתי דבדיני ממונות איירי מדדריש ליה מקרא דמקרב אחיך דבדיני נפשות ממעט ליה מונשאו אתך בסנהדרין ובקידושין.

הר"ן בחידושי (סנהדרין לו,ב) סיכם דעת החולקים על רש"י:

אבל שיטת הריא"ף ז"ל דכי מכשרינן בגמרא גר לדיני ממונות היינו כשאמו מישראל וה"ה לכל שאר שררותא דמתא אבל אין אמו מישראל לא וההיא דגר דן את חבירו מיירי בדיני ממונות, ובדיני נפשות ולחליצה ולמלך בעינן אביו ואמו מישראל וכן דעת ר' אחא משבחה גאון ז"ל וכן פסק הרשב"א ז"ל ביבמות, וא"ת א"כ דגר שאין אמו מישראל פסול לדיני ממונות א"כ כי אמרינן יש כשר להעיד ואין כשר לדון לימא לאתווי גר שכשר להעיד ואינו כשר לדון דגר ודאי כשר הוא להעיד כדאיתא בהחובל (פח,א), ואיכא למימר דהואיל דשם גר כשר לדון כשאמו מישראל או לדון את חבירו גר לא אמרינן ביה שאינו כשר לדון.

וכן נפסק להלכה בשו"ע יו"ד רסט,יא:

לענין דין, גר כשר לדון דיני ממונות, והוא שתהא אמו מישראל. אבל אם אין אמו מישראל, פסול לדון את ישראל, אבל לחבירו גר דן. ולחליצה, פסול, אפילו לחליצת גרים, שיהא אביו ואמו מישראל.

וכיוצ"ב בריש חו"מ (ז,א).

נוסיף הסבר למחלוקת רש"י עם תוס' וסיעתיה מתוך דברי מו"ר הגריד"ס:

שרש"י סובר שרק בדיני נפשות הוי דיינות מינוי של שררה כי בדיני הדיינים מחדשים את החיוב, ואילו בדיני ממונות הם רק מראים מקום להלכות הפסוקות מכבר אינם מחדשים את החיוב, אלא החיוב נובע מההלואה או הנזק וכיו"ב שכבר נעשה. שיטת התוס' שונה, דסוברים דלדון דיני ממונות ג"כ הוי שררה מכיון שהדיין פוסק ומורה לבע"ד (דלא כאיסור והיתר שמלבן את ההלכה המופשטת).

ובביאור למה גר אינו יכול לדון אפי' גר חבירו בדיני נפשות הסביר הרב כי עצם המינוי להיות חבר בסנהדרין הוי שררה על ישראל.⁴ נדגיש שבין לרש"י⁵ בין לחולקים על רש"י, גר פסול גם לבי"ד של חליצה, מכח גזירת הכתוב וכו"ל מהגמרא ביבמות (קב,א): "ולענין חליצה - עד שיהא אביו ואמו מישראל, שנאמר: ונקרא שמו בישראל."

ג. 'גר צריך שלשה' – מקורות שונים והשלכות לגר כדין לקבלת גרים

המקורות דלעיל לא דנו בדינו של גר בבי"ד העוסק בגירות. כאן, לכאורה סרה טענת החולקים על רש"י שיש כאן עניין של שררה, שהרי כאן מדובר בבית הדין הדן גרים, ולכאורה גר צריך להיות כשר לבי"ד כזה. וכן אין להשוות בי"ד של גירות לבי"ד של חליצה, שהרי שם יש גזיה"כ וכו"ל. אמנם, קמו פוסקים שערערו על קביעה זו וטענו שאין לגר לשבת בבי"ד לגיור, וצ"ע בטעמים ונימוקים. כמדומני, שלפני שנעסוק בדבריהם, יש לדון בתפקיד הבי"ד בתהליך הגירות.

מקור הדין שצריכים בי"ד הוא בסוגיה ביבמות מו,ב:

⁴ הדברים פורסמו במאמרו של הרב זאב רייכמן, "בענין בי"ד של ישראל ולא של גרים", קול צבי ד תשס"ב, עמ' 257.

⁵ דומה שיחיד הוא רבינו ירוחם (מישרים נ"א ח"א ת,ב) שפסק כרש"י: "אבל התוספות כתבו דאפילו אין אמו מישראל דן דיני ממונות אבל למנותו לשררות העיר צריך אמו מישראל," וכן הבין הב"ח בסימן ז: "ופירש רש"י גר דן את חבירו דיני נפשות דאילו דיני ממונות אפילו לכל ישראל דתנן הכל כשרים לדון ואמר הכל לאתויי מאי לאתויי גר עכ"ל ומדברי ה"ר ירוחם נ"א ח"א (ת,ב) נראה שתופס כרש"י דמסיק בשם התוספות דאפילו אין אמו מישראל דן דיני ממונות אלא דלמנותו לשררות העיר צריך אמו מישראל עכ"ל... אבל בתוספות שלנו הקשו... אלא תירצו דלדון גר חבירו כשר אפילו אין אמו מישראל כ"כ בפרק מצות חליצה (קב,א ד"ה לענין) ופרק החולץ (מה,ב ד"ה כיון) ופרק אחד דיני ממונות (לו,ב ד"ה חדא) ופרק בא סימן (נדה מט,ב ד"ה חדא) וכך היא דעת הרי"ף והרא"ש וכך פסק הרמב"ם והסמ"ג (עשין צח) וכ"פ בהגהת אשר"י (סנהדרין ד,ג) בשם ר"י וכן הוא בהגהת מיימונית פ"ב דהלכות סנהדרין (אות א) וכך היא דעת רבינו והכי נקטינן כרוב רבותינו דלא כפירוש רש"י וה"ר ירוחם". אמנם ראה ברכ"י חו"מ ז: "וחוזה הית לרבינו ירוחם בריש ספר משרים שכתב וז"ל, גר דן דיני ממונות והוא שתהיה אמו מישראל, אבל אביו גר דן אפילו אין אמו מישראל וכו'. אבל התוספות כתבו דאפילו אין אמו מישראל דן דיני ממונות, אבל למנותו לשררות העיר צריך אמו מישראל. עכ"ל. ודברים ככתבן קשים לשמוע, דאביו גר ואין אמו מישראל לא קרינן ביה מקרב אחיך. גם מ"ש משם התוס', דעת התוס' להפך בכמה דוכתיו, כי זה דעת רש"י, וחלקו עליו. והקרוב אלי שהוא ט"ס, וצ"ל אבל את חבירו גר דן וכו', אבל רש"י וכו'. ואחרי כותבי ראיתי שהרב בית חדש (אות א) הביא סוף דברי רבינו ירוחם, וכתב דמסיק כסברת התוספות שכתב. ע"ש. ואינו מוכרח." נמצא ששיטת רש"י היא דעת יחיד בלבד.

אמר רבה: עובדא הוה בי רבי חייא בר רבי, ורב יוסף מתני: רבי אושעיא בר רבי, ורב ספרא מתני: ר' אושעיא בר' חייא, דאתא לקמיה גר שמל ולא טבל, א"ל: שהי כאן עד למחר ונטבלינך. ש"מ תלת: ש"מ גר צריך שלשה, וש"מ אינו גר עד שימול ויטבול, וש"מ אין מטבילין גר בלילה. ונימא: ש"מ נמי בעינן מומחין! דלמא דאינקלעו. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: גר צריך ג', משפט כתיב ביה.

ופירש רש"י שם: "משפט כתיב ביה - משפט אחד יהיה לכם ולגר (במדבר טו)⁶ ואין משפט פחות מג'. " וכן הוא במאירי ביבמות.

כבר העירו תוסי' (ד"ה משפט) והרא"ש (בתוספותיו שם ובקידושין סב, ב) שיש פסוק נוסף: "משפט כתיב ביה - ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו (דברים א) אי נמי משפט אחד יהיה לכם ולגר (במדבר טו)... " וזה על פי הברייתא שם מז, א: "ת"ר: (דברים א)⁷ ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו - מכאן א"ר יהודה: גר שנתגייר בב"ד - הרי זה גר, בינו לבין עצמו - אינו גר... ". אכן זה הפסוק שהובא בחידושי הרשב"א (קידושין סב, ב).

והקשה הקרן אורה (יבמות שם) על רש"י מדוע לא הביא הדרשה מדף מז, א, (דושפטתם צדק בין איש ובין גרו) ולמה להו קרא אחרינא?

אולי אפשר ליישב על פי דברי חז"ל והראשונים בפירוש הפסוק בדברים שהובא בברייתא וכמו שפירש רש"י שם: "ובין גרו - זה בעל דינו, שאוגר עליו דברים. דבר אחר ובין גרו, אף על עסקי דירה בין חלוקת אחים אפילו בין תנור לכירים. " ואולי מפני פירושים אלו רש"י (לעיל מו, ב) הביא פסוק אחר למקור של משפט. וכעין זה בשו"ת דברי מלכאל (ב, עז):

ואפשר הוקשה להם דמאי קמ"ל ר' יוחנן דהא ברייתא היא לקמן מז, א. ולזה פירשו דס"ל לר' יוחנן כרב יהודה דדריש בסנהדרין ז, ב מקרא דושפטתם דרשא אחרינא ע"ש. וכן דריש שם מהא דסמיך קרא דשמוע לושפטתם שלא ישמע דברי בע"ד מקודם ע"ש. ובין גרו דריש אפילו בין תנור לכירים ע"ש. וכן בספרי ריש דברים דריש מינה ובין גרו שכנו והיינו כנ"ל. ולזה הוצרך ר' יוחנן לומר דמ"מ בעי ג' דמשפט כתיב ביה. וכן בילקוט פ' דברים מייתי לה בדרך מחלוקת.

⁶ במדבר טו, טז: תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם.

⁷ דברים א, טז: "ונצוה את שפטיכם בעת ההוא לאמר שמע בין אחיכם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו."

ואכן כך כתוב ילקוט שמעוני תורה פרשת דברים [רמז תשפח]:
...ושפטתם צדק, צדק את הדין ואח"כ חתכהו, בין איש ובין אחיו אפילו
בין בית לעליה, ובין גרו אפילו בין תנור לכירים, ושפטתם צדק בין איש
ובין אחיו ובין גרו, מכאן אמר רבי יהודה גר שנתגייר בבי"ד הרי זה גר,
בינו ובין עצמו אינו גר.
בעל דברי מלכיאל העיר עוד שם:

...מה שצינו המציינים ברש"י ותו' על פסוק משפט אחד (במדבר טו)
שהוא משפט דכתיב גבי נסכים. הוא טעות לענ"ד כי מה ענין הוא לשם.
וכבר דרשו חז"ל פסוק זה בספרי וכו'. אבל נראה ברור שזהו הפסוק
שבסוף פ' אמור משפט אחד יהיה לכם כגר וגו' ע"ש. ונראה שגרם להם
הטעות מש"כ ברש"י ולגר. ובפ' אמור איתא כגר. אבל ברור שהוא ט"ס
וצ"ל כגר. וגם לפי הבנתם דקאי אקרא דפ' שלח. ג"כ יש שינוי כי שם
כתוב ומשפט אחד וז"ב. וקרא דפ' אמור איירי שפיר גבי דינים ומיניה
דריש בסנהדרין לב לענין דינין ע"ש. וקושטא קאי שכן מצאתי בילקוט
שהביא מימרא דר' יוחנן בפ' אמור על פ' זה ע"ש. וכן מצאתי באדרת
אליהו להגר"א ז"ל שהעתיק שם דרשה זו. וכ"ה ברש"י קדושין סב,ב,
להדיא מהאי קרא משפט אחד יהיה לכם כגר כאזרח ע"ש.⁸

אכן בפירוש רש"י לקידושין (סב,ב ד"ה משפט) כתוב: "משפט כתיב ביה -
משפט אחד יהיה לכם כגר כאזרח."⁹ ובאדרת אליהו כתוב: "[משפט וכו']
כגר: (יבמות מו,ב ועיין רש"י קידושין סב,ב והוא כדברי הגאון) מכאן שהגר
צריך שלשה."

בין כך ובין כך, יש להסתפק האם יש הבדל למדני בין "משפט אחד יהיה לכם
ולגר" או "כגר" לבין הפסוק של הברייתא – "ושפטתם צדק בין איש ובין
אחיו ובין גרו"? במלים אחרות, לפי רש"י וסיעתיה, מהי המחלוקת בין רבי
יוחנן לבין רבי יהודה בברייתא? לזה מצאנו הסבר מן הרב יצחק אייזיק הלוי
הרצוג זצ"ל בספר מזכרת, קובץ תורני לזכר מרן הרב יצחק אייזיק הלוי
הרצוג זצ"ל, (עמ' 51-50, סעיף ב), במאמרו "שאלה בדבר גירות", בה הסביר
הרב הרצוג את דברי ר' יהודה ודברי ר' יוחנן בטוב טעם וז"ל שם (בקטע ב):

⁸ על פי דברים אלו ממשיך בעל דברי מלכיאל לדון וליישב את שיטת התוס' ואכמ"ל.

⁹ ויקרא כד, כב: "מִשְׁפֵּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם כְּגֵר כְּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אֲנִי ה' אֱ-לֹהֵיכֶם."

וע"כ צריך לומר שיש כאן הפרש שר' יוחנן לא למד מפסוק זה של ושפטתם מפני שיש לו כונה מיוחדת, וכן ר' יהודה לא למד ממשפט משום שיש בזה נפקא מינה, והיינו שלר' יוחנן לא למדנו אלא ממשפט, משום שלא למדנו מזה אלא שצריך שלשה, אבל אינו במובן דין של ממש, שענין המשפט השייך בגירות יכול להיות רק במובן זה שהגירות הוא כדין הודאה בפני ביי"ד שלא יוכל לומר משטה וכדומה, ובהודאה בביי"ד מה שהודה בפני ביי"ד הוא הוכחה שכיון באמת, אבל אם יבוא אליהו ויאמר שלא כיון באמת אין ההודאה מחייבת אותו, אבל לר' יוחנן המובן של משפט בגר הוא רק לענין זה שצריך שלשה, ומכיון שנתגייר בפני שלשה שוב לא איכפת לן מה היה בליבו, אם לשם שמים אם לאו, שאין זה ממש ענין של ביי"ד. ואולם ר' יהודה למד מהכתוב ושפטתם צדק בין וכו' ובין גרו, שמדובר על משפט ממש, ואם יבוא אליהו ויאמר, או שיש לנו אומדנא מוכיחה שלא כיון באמת, אינו גר, ויש בזה נפקא מינה רבתי, והלכה כרב יוחנן.

לפי דבריו רבי יהודה סבור שתפקיד של ביי"ד הוא משפט ודין ממש, ובגירות פירושו שיהיה הודאה בפני ביי"ד, ובזה יהיה גמירת דעת ואינו יכול לטעון משטה הייתי. ואם נמצא על ידי הוכחה (כגון שבא אליהו והעיד) שאכן הודאתו היתה שקר, אז אין כאן הודאה ואין כאן גירות, וכן אם יש אומדנא מוכיחה שלא אמר אמת, אין כאן הודאה. אולם לפי ר' יוחנן, כל הדין של שלשה הוא בתור תנאי לגירות ואין כאן דין של משפט, ממילא לא איכפת לן מה היה בלבו, אלא עצם קבלת הגירות היתה לפני שלושה וחל. בהמשך דבריו (עמ' 51 אות ג), הציע הרב הרצוג עוד נפקותא:¹⁰

עפ"מ חקירת הגר"י מקוטנא ז"ל בישועות ישראל (ג,ב), מה דינו של נכרי שטבל בפני שלשה מבלי הסכמתם לקבלו, שי"ל שכיון שקבלת גר הוא דין צריך שישכימו השלשה לקבלו, ואם לאו אינו גר, שאין אדם נעשה דיין שלא מרצונו לדון,¹¹ ורצה לפשוט ממה שאמרו בקידושין סב שגר

¹⁰ הרב ישראל הירשנזון במאמרו, גיור בזמן הזה, מלילות ב, תשס"א, עמ' 13-38, כתב שהרב הרצוג "הביא עוד הסבר [קטע ג' שם] לבאר את מחלוקת ר' יהודה ור' יוחנן" ולא דק, שהרי זה אותו הסבר כמו בסעיף ב' אלא כעת הוא הציע נפקותא אחרת.

¹¹ עיי קובץ אבני משפט ג מאמרו של הרב מאיר ברקוביץ שדן באריכות בדברי הישועות ישראל, ובעיקר – בדברי מהר"י בן לב, עליהם ביסס הישו"י דבריו (הערת מערכת).

לאו בידו מי יימר דמזדקקו ליה ביה תלתא, ומשמע שצריך שיזדקקו לו, ולפי דרכנו יש לומר ששאלה זו לוייה בדרשות, שלפי הדרשה של משפט הוא רק צריך שיתגייר בפני שלשה, אבל לפי דרשת ר' יהודה ושפטתם וכו' הוא כדין ממש, וצריך שישפטו אותו כלומר שיסכימו לקבלו. עיין בתוס' כתובות (ח, א ד"ה רב) שגם ר' יוחנן תנא הוא ופליג.

לפי ר' יוחנן שאין כאן דין ממש והצורך בשלשה לגיור הוא מדין תנאי, הגירות תתפוס אף בעל כורחם של השלושה, אבל לפי ר' יהודה שיש כאן בי"ד ממש, וכדין ממש, זה לא יכול לחול בעל כורחם, וצריכים הסכמה לקבלו. מכיוון שהרב הרצוג כתב שפוסקים כ' יוחנן, הוא חולק על מסקנת הר"י מקוטנא, שאי אפשר שתחול גירות בעל כורחם של השלושה, שהרי לפי הבנת הרב הרצוג אכן אין כאן דין ממש בשלושה לפי ר' יוחנן ולכן זה יחול.

לסיכום, לפי רבי יוחנן כל הדין של שלושה הוא רק כתנאי בגירות ואינו דין ממש, ולפי רבי יהודה יש כאן דין של בית ממש, ויש כאן תפקיד לברר שכונת הגר בקבלת מצוות היא כנה ורצינית.

ואולי ניתן להציע עוד נפקותא בזה – אם צריכים מומחים או לא. לרבי יוחנן לא יצטרכו מומחים, שהרי כל הדין של שלושה זה רק בתור תנאי לגירות ואין כאן דין של משפט, משא"כ לרבי יהודה שיש כאן משפט ודין ממש, יצטרכו מומחים, ואז תתעורר השאלה כיצד מקבלים גרים בזה"ז כשאין מומחים, וכדברי המשך התוס', ד"ה משפט (יבמות, מו, ב), ועוד.

והנה לרמב"ן בחידושו (מו, ב) מהלך אחר בסוגיה בעקבות השאלה למה אין צורך במומחים בגרות:

...וליא למימר משפט דכתיב ביה אסמכתא דרבנן הוא דהא מכאן אמר ר' יהודה נתגייר בינו לבין עצמו אינו גר, ואיכא למימר מדאורייתא הכי נמי אלא אנן שליחותיהו קא עבדינן מידי דהוה אגיטי דמעשינן ואקדושי דדיינינן בהו משום שליחותיהו כדאיתא בפ' המגרש (פח, ב), ולא דאיק דשליחותא דהדיוטות משום תקנתא דרבנן וגבי קדושין וגיטין כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, אבל גבי גר היכי מנסבינן ליה בת ישראל, ואפשר דגר צריך שלשה גמרא ומשפט כתיב ביה אסמכתא וכי גמירי שלשה גמירי מומחין לא גמירי, ואי קשיא למאי דאמרינן דבעינן מומחין בזמן הזה דליכא מומחין בעוונות היכי מקבלינן גרים, איכא למימר נפקא לן הא מהיכא דנפקא לן הרצאת דמים דגרסינן בכריתות בפ' ד' מחוסרי כפרה (ט, א) אלא מעתה האידינא דליכא קרבן

לא נקבל גרים, אמר רב אחא בר יעקב וכי יגור אתכם גר או אשר בתוכם לדורותיכם כתיב, ואפשר דמן התורה אפילו הדיוטות דנין בשליחותיהו דמומחין.

נראה שלפי הצעת דברי הרמב"ן שכל הדין של שלושה הוא הל"מ, והפסוק של משפט הוא רק אסמכתא, יש מקום לפרשו על פי דברי הרב הרצוג, שאין כאן דין ומשפט, אלא רק תנאי בגירות שיהיו שלושה. יתר-על-כן לפי פירושו של הרב הרצוג, לכאורה אין נפקותא אם לומדים מן הפסוק בבמדבר או מן הפסוק באמור, וכל שכן לפי הרמב"ן שזה רק אסמכתא, שהרי אין כאן דין ומשפט, רק תנאי של שלושה בקבלת הגירות, ודו"ק.

כמו כן, אולי יש להציע עוד נפ"מ, האם קרובים פסולים לבי"ד של גרים? על פי הסברו של הרב הרצוג, ברור שלפי רבי יהודה שיש צורך בדין ומשפט ממש, שיש כאן בי"ד וקרובים יהיו פסולים. אבל לפי ר' יוחנן שיש רק תנאי ששלושה ישבו לגרות ואין כאן דין ומשפט ממש, יש מקום לומר שקרובים יהיו כשרים. והנה הקר"א בהמשך דבריו (יבמות מו, ב) כתב:

ורב ספרא מתני ר' אושעיא ב"ר חייא. ומשמע דהוא בריה דר' חייא שאמר לעיל, ומוכח מכאן דאפילו קרובים כשרים לטבילת גר. ועיין הגהת מרדכי (סימן קיא).

הרי שהביא ראייה שקרובים כשרים והוא מהסוגיה בדף מו, ב, הסוגיה של רבי יוחנן. הוא הפנה לדברי הגהות מרדכי פ' החולץ:

מעשה בגר שטבל לפני שלשה קרובים ואח"כ נגע ביין ונחלקו בו גדולים יש מפרשים שמגעו מותר בשתיה כדאמר"י בהחולץ מי לא טבל לקירווי ויש שהיו אוסרים דכיון דקי"ל כרבי יוחנן דאמר לעולם אינו גר עד שימול ויטבול והכא לא עלתה לו טבילה כיון שהיו קרובים דמשפט כתיב ביה הלכך היין אסור. ויש מפרשים דאפילו רבי יוחנן מודה דאם מל וטבל אף בלא שלשה אינו עושה יין נסך וע"ש במרדכי קטן אשר חברתי התשובה פ' החולץ.

אמנם הגהות מרדכי לא למד משפט כדברי הרב הרצוג, אבל עצם המחלוקת בנושא שייכת לדברינו הנ"ל וניכר שלהגה"מ השאלה תלויה במחלוקת רבי יהודה ורבי יוחנן.¹²

¹² ראה עוד מש"כ הרב ש"ח דומב כתב בתשובתו בפסקי דין - ירושלים דיני ממונות ובירורי יוחסין ז עמ' תכא: "אמנם יש לחקור אם לכל הדינים שוה מעשה הגרות לדיני ממונות,

בכל מקרה, לפי הסברו של הרב הרצוג, בין לפי רבי יוחנן בין לפי רבי יהודה, נראה שגר כשר לבי"ד של גיור. לא מבעיא לרבי יוחנן שאין כאן דין (ודברי הרב הרצוג) אלא גם לפי רבי יהודה שיש כאן דין, אבל הרי כל הדין הוא כלפי גר חבירו, ולכן נראה שגר יכול לשבת בבי"ד של גרים על פי מהלך זה.

ד. טעמים נוספים להצריך שלושה בגירות וגדר דין זה

מצאנו נימוקים נוספים להצריך שלושה בגירות.

הרב שלמה ברמן זצ"ל בספרו אשר לשלמה (יבמות סי' קה) הביא בשם הגר"ח מהברכת שמואל לקידושין (סי' יא, אות ו), "שכתב בשם בגר"ח דמילה וטבילה הוה מעשה גירות אבל המגירים הוה בי"ד, ומהאי טעמא מהני אף בקטן בלי דין וזכיה, דהוי דעת אחרת מקנה על הגירות" [לשונו של הברכת שמואל בשם ר' חיים הוא: "ואמר מו"ר זיע"א דע"י דהקנינים של גרות אינם כמו קנינו מקרקעי ומטלטלי, אלא דזכיי של גרות הוי ע"י קנינים של מילה וטבילה דהויין בגופו, ע"כ מהני גם לענין הזכיי שזוכה בהן דהוא הגרות ע"י דעת אחרת מקנה של בי"ד"].

הגר"ש ברמן הרבה להקשות על הגר"ח מתוס' (ד"ה מי לא טבלה מה, ב), דהיכא דכולם יודעים מהני כמו בי"ד, והסביר שאמנם סברה זו מהני רק לענין דיכול ליחשב בפני בי"ד, אבל מעשה בי"ד אין כאן. אף ממקורות נוספים בתוס' הוכיח שצריך רק לפני בי"ד ולא צריכים מעשה בי"ד. נמצא שלפי התוס' סגי ליה בלפני בי"ד, משא"כ לפי הגר"ח דהגירות הוי מעשה בי"ד, פשוט לא יתכן לומר דהוי מעשה בי"ד בלא שיש להם דעת. [אמנם, הרב ברמן הקשה גם לשיטת התוס' שלכאורה צריכים כוונה לדון, דבלא זה איך יהיו דיינים כיון שאין מתכוונים לזה, והניח בצ"ע, שהרי מה שכתבו התוס' (מה, ב) שכשידוע לכל הוי כמו בפני בי"ד, אף דאין כאן דעת בי"ד מוכרח דגם אם צריכים שלושה, אין צריך כוונת בי"ד].

או רק להא דבעינן ג' וכן יום, אבל לשאר הדברים מעשה הגרות "דין ותורת איסור והיתר" יש בו, ונפ"מ טובא איכא כגון להא דנסתפק המל"מ בפט"ז מעדות ה"ה, אי יש קרוב או פסול בדיינים, עיין שם, ולהאי גיסא דיש קא"פ בדיינים אי"כ בבי"ד של גרות אם יהיה דיין קרוב או פסול יפסול את כולם, אולם אי נימא דרק לדון ג' ולדין יום הוא דילפינן ממשפט, אבל עצם מעשה הגרות תורת איסור והיתר עליה, ליכא בזה פסולא דקא"פ, וכן אם קרובים כשרים במילה, דבד"מ כתב הרמ"א חו"מ ז, ט, שלא יהיו קרובים. "וכן ראה דבריו בהמשך, עמ' תכב-תכג.

ונראה שמחלוקת זו בין הגר"ח לר"ש ברמן אי צריכים מעשה ביי"ד או סגי בלפני ביי"ד, היא היא מחלוקת ר' יוחנן ור' יהודה הנ"ל אליבא דרב הרצוג. לר' יוחנן צריכים שלשה רק כתנאי שיהיה לפני ביי"ד. ולפי מה שהרב הרצוג דן בדברי הישוע"י אם יש ביי"ד בעל כרחו, סרה קושית ר"ש ברמן שהרי לפי זה אכן לא צריכים כוונה, והם מהווים ביי"ד בעל כרחם. אמנם לפי ר' יהודה יש כאן דין ומשפט אמת, יש כאן מעשה ביי"ד וכדברי הגר"ח.

הגאון ר' משה פיינשטיין בדברות משה (יבמות סימן לה), דן בתוס' (מהב, ד"ה מי), שכתבו: "דכיון דידוע לכל שטבלה כאילו עומדים שם דמי", ופירש

שכיון שכבר קבלה המצות בפני הבי"ד, הרי יש כבר הסכמה ממש מהבי"ד לגרותה והוא כיש כבר פסק דין מהם על אשה זו שקבלה המצות לפנייהם שתהא גיורת בטבילה וחסר רק ידיעת הטבילה שצריך על זה ג"כ ידיעת הבי"ד שהוא משום שאין קבלת המצות הכרח וחיוב עליה להתגיייר שלכן צריך שתהא החזקת הפס"ד מהבי"ד גם עד אחר הטבילה שהוא בראייתם כשעומדין שם בשעה שטובלת שמצד זה הוא גם ידיעה ברורה שטובלת כראייתם.

לפי ר' משה משמע שצריך פסק דין של הבי"ד המאשר שיש כאן מועמד ראוי לגרות, וזה כדברי הרב הרצוג בפירושו של רבי יהודה. ואפילו אם ר' משה למד ר' יוחנן כך, סך הכל זה פסק ביי"ד שהיתה קבלת מצוה בכנות, ולכאורה אין שום סיבה למה גר לא יכול לשבת בבי"ד כזה.

מו"ר הגריד"ס בדיון על ביי"ד של גרים דן בשיטת הרמב"ם (איסו"ב יג,ו) ודין סמוכים בדיינים היושבים בבי"ד זה על פי דברי התוס' הנ"ל ביבמות ועוד מקומות בש"ס:

גר שמל ולא טבל או טבל ולא מל אינו גר עד שימול ויטבול, וצריך לטבול בפני שלשה והואיל והדבר צריך ב"ד אין מטבילין אותו בשבת ולא ביי"ט ולא בלילה ואם הטבילוהו ה"ז גר.

ברמב"ם אין התייחסות לשאלת דיינים סמוכים לגיור ונראה שלדעתו הדיוטות כשרים לבי"ד של גירות בכל הזמנים. בהגדרת שיטה זו (מדוע לדיני ממונות צריך סמוכים ולגיור לא) כתב הגריד"ס (רשימות השיעורים למסכת שבועות, ח"ב, עמ' יז):

ודומה שהרמב"ם יבחין בין ביי"ד המורה הוראה לבין ביי"ד העושה מעשה ביי"ד בעלמא. אמנם ביי"ד המורה הוראה בכדי שיכשיר זקוק

מדאורייתא לסמיכה, ואילו בית די העושה מעשה ביי"ד בלבד ואינו מורה כשר מן התורה בדיינים הדיוטות, ומאחר שאין הבי"ד של גירות עושה אלא מעשה ביי"ד בעלמא בלי הוראה, גם ההדיוטות כשרים לו. ומאיך ביי"ד הדן תורה בין בעלי דינים ומכריע ומורה, צריכים דייניו להיות סמוכים מן התורה ואין ההדיוטות כשרים בזמן הזה אלא משום דין שליחותייהו קעבדין.¹³

דברי הרב זצ"ל יכולים להיות לפי רבי יוחנן אליבא דרב הרצוג, שאין כאן משפט ודין, וזה כל התפקיד של ביי"ד – מעשה ביי"ד בעלמא בלי הוראה. ממילא לפי זה, לכאורה גם גרים יכולים לשבת בבי"ד כזה, ובמיוחד שמדובר לשבת עבור גרים חבירו.

הרב שמואל ליב יאלוב (שלמי שמואל סי' מה) דייק מלשונו של רש"י בקדושין (סב,ב), שכתב "צריך שלשה – ישראלים" שכוונתו לומר דווקא ישראלים ולא גרים, וכתב:

שגירות איננו דין של גר, אלא דין של ישראל, שאנחנו עם ישראל דנים על הגברא של הגר, אם הוא ראוי להיות מקובל אצלנו, וזה איננו דיני נפשות ולא דיני ממונות אלא דין משפט ישראל, וע"כ נצרך דוקא לישראלים ולא לגרים, כדמשמע מרש"י שכתב דבעינן שלשתן ישראל.

מו"ר הרב צבי שכטר בספרו גנת אגוז (לה,ה), הגדיר את דבריו שהם כאילו דנים עבור כלל ישראל – אם מן הראוי ומן הנכון לקבל הנכרי הזה כגר.¹⁴ לפי זה, יש תפקיד חדש לבי"ד – לייצג את כלל ישראל. וכן למד הרב יהודה דוד

¹³ להרחבת דברי הרב, ראה "קונטרס הסמיכה" בספר ארץ הצבי סי' לב ובמיוחד עמ' רכו, ורל. וכן ברשימות השיעורים יבמות לדף מו, בעניני גירות, עמ' שכב, הרב הוסיף ופירש: "וי"ל דס"ל לרמב"ם שבי"ד של גירות אינו ביי"ד המורה הוראה שהגירות כשרה אלא שגירות אינה חלה אלא א"כ היא התקיימה בפני בית דין. ודומה בית דין דגירות לעדי קיום בגיטין וקידושין, ואילו חלות דין סמיכת דיינים חל רק בבי"ד של הוראה. ומכיוון דבי"ד דגירות אינו מורה הוראה משו"ה הדיינים אינם צריכים להיות סמוכים... ונראה להביא ראיה... שבמשנה ריש סנהדרין נמנים המקומות דבעינן ב"ד של שלושה וקתני דיני ממונות, מכות, אונס וכו' אך לא קתני גירות דצריכה שלשה... ולפי הרמב"ם מבואר, דמכיון דבי"ד של גירות אינו ביי"ד המורה הוראה אלא דהוי ב"ד שמקיים את הגירות שנעשה בפניו, לא קתני במשנה גירות בשלשה, משום דלא קתני אלא דינים הזקוקים לב"ד דשלשה כדי להורות הוראה..."

¹⁴ אמנם, מה שהרב שכטר כתב לפני כן: "מכל מקום כאן הבית דין הנצרך לגרות אינם חשובים כדנים על הגר... לכאורה סותר את מה שהרב יאלוב כתב בפירוש: " שאנחנו עם ישראל דנים על הגברא של הגר, אם הוא ראוי להיות מקובל אצלנו", אלא זה לא סתם בית דין, אלא "דין משפט ישראל" ולכן גרים פסולים, ולזה פירש הרב שכטר שכאילו הם דנים עבור כלל ישראל.

בליך במאמרו "מעמדם של כותים ובני עשרת השבטים בגיטין ובקידושין ועוד", "קול צבי, ח"ב, תש"ס, עמ' 124 :

דזה דבעינן ביי"ד כדי שיחול עליו קדושת ישראל זהו מפני שלא כל כמינה שיחול עליו קדושת ישראל רק מפני שרוצה בכך אלא בעינן שכלל ישראל יקבלוהו אחד מהם וזהו עיי' ביי"ד שהם נציגי הצבור.

בדבריו בספרו גנת האגוז, הרב צבי שכטר העיר שאין ביי"ד פוסק שום דבר, אלא משמשים כבי"ד המקיים שעושים מעשה ביי"ד, וכמו שהבאנו מן הרב לעיל. הרב שכטר המשיך והסביר שבי"ד משמש לקיום הדבר בתור מייצגים את השכינה, ולמד שכך למד בעל הישועות ישראל הנ"ל¹⁵ ולכן אי אפשר למנות ביי"ד לגרות בעל כרחם מפני הב"ד מייצג השכינה שהוא צד אחד של הצדדים שכורתים ברית (הקב"ה והגר).¹⁶

ונראה שלפי הרב שכטר, הרי הבי"ד מייצג את השכינה וכמו שהרב שכטר בעצמו רמז עם הפסוק דקיי"ל דא-לוהים נצב בעדת א-ל, וזה בכל ביי"ד, אפילו בב"ד הדין את הגר, ושגר יכול לשבת בו לפי כל הדיעות, וממילא אין שום מניע לפי הסברו של הרב שכטר עצמו לגר לשבת בבי"ד של גרים.

אמנם לפי השלמי שמואל, אכן צריכים ישראלים דווקא להיות בבי"ד שהרי הם מייצגים את ישראל. בזה יש מקום לטעון שאכן הכוונה בנציג של ישראל הוא זה שמדובר בישראלים מלידה שבאים לקבל גר שאינו יהודי מלידה. ואולי יתכן עוד שלפי הרמב"ן הנ"ל, שאין כאן דיני משפט רגילים, אלא דין

¹⁵ בס"י ג, סוף ס"ק ב: "ועוד יש לחלק קצת בין קבלת גירות דבזה ודאי צריך דעת הבי"ד ולא נעשה נר בע"כ של הדיינים גם אם נימא שנעשו דיינים בע"כ כדילפינן בפ"ב דכריתות מקרא דכסם וכאבותיכם עיי"ש דפריך אלא מעתה האידנא לא נקבל גרים ומשני אמר קרא לדורותיכם והיינו דנלי קרא דומיא דקבלת התורה שהי' ברצון השכינה וכל שלא הי' ברצוי ב"ד לא מהני ולפ"ז יש לחלק קצת בין טבילת עבד שצריך ומחויב להכניסו בברית ישראל בין גר דעלמא."

¹⁶ הרב שכטר הביא (עמ' קלג) דברי הבית הלוי על התורה, בפרשת לך לך (ז, א ד"ה במדרש רבה) לענין הנ"ל: "דבעת שמל א"א [= אברהם אבינו] אמר לו הקדוש ברוך הוא אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים, גילה לו דמעתה מי שירצה להכנס עמי בברית תהיה אתה המורשה והבעל כח העומד מצדי ואתה תכרות הברית עם הגר הבא להתגיייר מדת עבודת הכוכבים, וזהו שאמר אני הנה בריתי אתך, דאתה תהיה העומד מצדי והיית לאב המון גוים לכרות עמהם ברית עבורי. וזהו דאיתא בגמרא (יבמות מ"ו ע"ב) דאינו גר עד שיתגיייר בפני שלשה מישראל שנאמר (שמות יב ועיי"ש בגמרא) וכי יגור אתך גר, דכל כריתת ברית צריך שיהיו שני הצדדים ביחד ואם נתגיייר בפני עצמו הרי אין כאן כריתות ברית ורק בפני שלשה ישראל העומדים מצד הקדוש ברוך הוא כביכול יהיה הברית כרותה לעולם. וזהו שאמר אברהם אחרי שמלתי הרבה גרים יבאו להדבק בזאת הברית אחרי שניתן לי ההרשאה והכח לכרות עמם ברית."

מיוחד של צורך בשלושה ורק מדרבנן יש עניני משפט. לפי זה, יש מקום ללמוד טיב הבי"ד של גרות שונה ממשפט רגיל, והוא בתור מייצג כלל ישראל, אלא אין שום רמז לזה בדברי הרמב"ן.

אמנם, לכאורה הדיוק מן הגמרא בקידושין אכן ראייה שאין למנות גרים לבי"ד של גירות. אולם דיוק זה כבר קיים הרבה שנים וכבר העלה אותו הרב מנחם מענדל דובער זאק בשנת תרנ"ח, במכתב לאדר"ת. בשו"ת מענה אליהו סימן פח דחה הדר"ת ראייה זו:

אך דבר פשוט השיב על ראי' זו, דרש"י קשיא לי מהא דשבת מו, ב, דלא אמרינן בנדריים מי יימר דמזדקקי לי תלתא, אלא שי"ל דלא מזדקקי לקבל גרים משום דקשים גרים לישראל, אבל זהו רק בישראל, אבל גר שפיר יזדקק, על כן פרש"י ג' ישראלים¹⁷ עת"ד.

הרב אברהם דב לוי, בפסקי דין – ירושלים דיני ממונות ובירורי יוחסין ז, עמ' תטז, אות ג, הביא דיוק זה מרש"י, וכתב על זה (שם, עמ' תיז):

ונראה שהטעם בזה לפי שבי"ד המגיירים צריך שיהיו כשרים גם לדיני נפשות כיון שכתוצאה מהגיור ידונו בו ד"י, וכמו שכתב בהגר"א בשו"ע אבה"ע סי' יז ס"ק קלא בטעם ההלכה שכתב הרמ"א דלהיתר עגונה צריך בי"ד של שלושה כשרים, וכתב בהגר"א "שהרי יש בה ד"י או ד"מ".

¹⁷ בהערות לשו"ת מענה אליהו סימן פח הערה 10 הבהירו הדברים: "פירוש: הגמ' שם אומרת שהמקדש "לאחר שאתגייר" אינה מקודשת, משום שלא בידו, כי "כדין מי יימר דמזדקקו ליה הני תלתא"; אך במסכת שבת מוכח שאין בעיה לאסוף שלושה לדון (עיין שם), וא"כ מדוע בגיור אומרים שאין בידו? על כך מיישב רש"י, שמכיון שקשים גרים לישראל, לא ימצא ג' ישראלים לגיורו, ובכך איירי הגמ'. אבל אין מכאן ראייה שצריך דווקא ישראלים, כי ג' גרים יוכל למצוא, ובמקרה כזה לא עוסקת הגמ'. בספר שלמי שמואל הני"ל, הרב יאלוב הביא את דברי הרב זאב ראגן שכתב לו: "ראשית דרש"י אינו פוסק להלכה אלא רק מפרש, ושנית דשיטת רש"י היא דאפילו לדיני נפשות כשר גר". גם הרב ש"ח דומב העלה דחייה זו בתשובתו בפסקי דין - ירושלים דיני ממונות ובירורי יוחסין ז, פס"ד, סוף עמ' תכד: "אמנם בעיקר הדבר אם רש"י בפירושו על הש"ס הוא רק פרשן או גם פוסק, האריך בזה בשדי חמד כללי הפוסקים כלל ח אות ט, עיין שם משי"כ בה". "אמנם לפני כן הוא את דחה הראייה: "ומעתה לפי"ז לשי' רש"י דגר כשר לדון גר חבירו אף בד"י, ורק חליצה בעינן ישראל גמור, דאיכא קרא "ישראל" למעוטי, לכאורה גר כשר לדון לבי"ד של גרות את גר חבירו, דאם בד"י כשר כ"ש לגרות, ורק חליצה שאני, וז"ב. ולפי"ז לכאורה מה שדייק כת"ר אב"ד שליט"א, מדברי רש"י בקדושין סב, ב דבעינן ג' ישראלים, ע"כ כונת רש"י לאו דוקא, דאטו גרע בי"ד של גרות מבי"ד דנפשות שגר כשר בו, ולא מצאנו שום קרא דמעט גרים בגרות כמו דמצאנו בחליצה. או שכונת רש"י דרק למצוה לכתחילה ולא שפסול."

אכן, טעם זה הבינו האחרונים בדברי הרב שלמה קלוגר בחכמת שלמה יו"ד, רסח, ס"ק ד, שכתב כי ביאר באחת מתשובותיו כי "הדבר הזה תלוי בפלוגתת רש"י ותוס' יבמות (קב,א)", והיות ולהלכה נפסק כדברי התוספות משמע מדבריו שהגר אינו ראוי לשבת בבי"ד לגיור. אמנם בחכמת שלמה שם, לא פירש את דבריו ולא הסביר מדוע הדבר תלוי במחלוקת רש"י ותוספות. בשו"ת במראה הבזק (ג,פב), כתבו בביאור הדברים כי "נראית כוונתו שהוא מדמה גירות לדיני נפשות, הואיל ויכול לבוא לידי נפשות, כגון איסור אשת איש".¹⁸

הרב לוין המשיך שם להביא את דברי רבו הג"ר ברוך דב פוברסקי בבד קודש (ג,מט) שהסביר את דברי רש"י כך :

שבעיקר הדין הגר כשר לדון, וכמו שדן את חבירו, ורק דנתמעט מדין שררה, וי"ל דלא חשיב שררה ממש בדין אלא היכא שדן את חבירו בעונש הגוף, שהוא חלות דין על הגברא, וחשוב שררה, משא"כ בד"מ הוי חלות דין על הממון בלבד ולא חשיב שררה. עיין שם. ומעתה דין גירות דהוי חלות דין בגברא, חשיב שררה שהגר פסול לה.

אבל לכאורה סברה זו קשה, שהרי מכיוון שמדובר בגר, הרי אין איסור שררה בגר על גר, ולכן יכול לדון גר חבירו בדיני ממונות אפילו בכפיה, וכן נראה מן המקורות שהביא הרב יהושע וייס באותו פסק דין, עמ' תיח :

ועוד נראה לכאורה עפ"י מש"כ הסמ"ע חו"מ ס"ז ס"ק א. פסול לדון וכו' פירוש בד"מ וילפינן לה מדכתיב שום תשים עליך מלך מקרב אחיך מכפל לשון דשום תשים דרשינן דכל שימה שאתה משים יהיה דוקא מאחיך ולאפוקי גר ואפילו זרע זרעם אסור בכל שימות. וכ"כ הרמב"ם בפ"ק דמלכים עיין שם והיינו דוקא "עליך" אבל גר אגר חבירו לא מיעטו קרא. ועי"ש בנתה"מ ס"ק א וז"ל : ולגר מותר בהתמנות לגר אין איסור רק על ישראל ולא על גר חבירו. ולפי"ד נראה דגר כשר להיות אחד מהבי"ד לגירות, דע"ז לא נתמעט מקרא דשום תשים, דאין איסור התמנות גר על גר חבירו.¹⁹

¹⁸ תודתי להרב יצחק רונס עבור מקור זה (ראה מאמרו בקובץ זה), וכן העיר שם שכך למד הרב ש"ח דומב, שם, עמ' תכא : "יש מקום לדון ולומר דכיון שבמעשה הגרות הוא נהפך מגוי לישראל, ויש בזה נפ"מ להרבה דינין התלויים גם בד"נ, שמא יתורת ד"נ עליה, שמא יתורת ד"נ עליה", וגר פסול בבי"ד של גרות..."

¹⁹ ונראה שכבר קדם לו הרב מרדכי פולגמן, שו"ת בית מרדכי א, פ, שכתב : "מלבד זה יש מקור ישיר להתיר לגר שאין אמו מישראל להיות דיין בבית דין של שלשה לקבלת גר.

ועוד עיין שם בסמ"ע ס"ק ג וז"ל: עיין דרכי משה שכי ע"ז ז"ל במרדכי פרק מצות חליצה משמע דהיינו בלא כפייה (הא דגר דן גר חבירו) ומשמעות זה לא מצאתי במרדכי והרא"ש גם ביו"ד סוף סי' רסט פסק בהדיא דאפי' בכפייה מותר לדון חבירו ובלא כפייה מותר לדון אפילו לישראל וכמו שכתב בפרישה עיין שם ודו"ק. והוא לשיטתו בס"ק א דנתמעט מ"עליך" דוקא על ישראל אבל גר אגר חבירו לא נתמעט, ואף בכפייה מותר. ולפי"ז גר שבא להתגייר לאו כפייה הוא ולא נתמעט מעליך ומותר לגר להיות אחד [עמוד תיט] מהבי"ד לגירות.

לכאורה סברה אחרת נמצאת בשם הגר"ש אלישיב שליט"א (ראה הערות למסכת קידושין עו, ב) "דלגייר את הגרים דבעינן בפני שלושה נראה פשוט בסברא דדיין שהוא גר פסול לזה, ומשום דעצם קבלת הגרים אל קהל ה' זה נחשב שדן בזה את כללות קהל ה'". אמנם צ"ע בסברה זו, שהרי לכאורה השופטים דנים את הגר אם ראוי לבוא לכלל ישראל והם אינם דנים את כללות קהל ה'. אפילו אם לתוצאות יש השלכות על כלל ישראל, האם שררה נקראת גם כשיש תוצאות על כלל ישראל. אם ביי"ד של גרים יפסקו שגר חייב כסף לבדק הבית, או להקדש, או לקרן צדקה, האם זה נקרא שררה מפני שלתוצאות יש השלכות על כלל ישראל? ואולי הרב אלישיב מתכוון לפרש כמו השלמי שמואל הנ"ל, וצ"ע. יתר-על-כן, בפס"ד הנ"ל הובא ע"י הרב לוי (עמ' תיז): "ועי' להלן בשמו [של הרב אלישיב] לענין הלכה למעשה בנידון דידן שדין זה אם גר כשר להיות דיין בגרות הוא ספק, ולא כמו שהכריע בשיעור". וכן כתב הרב נחום אייזנשטיין (עמ' תיח): "התיעצנו עם מרן

ביבמות קב, א: אמר רבא גר דן את חבירו דבר תורה, שנאמר שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלקיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך; עליך הוא דבעינן מקרב אחיך, אבל גר דן את חבירו גר. וכן פוסקים הרמב"ם סנהדרין יא, יא וטושי"ע יו"ד שם, סי"א. לפי דרשתו של רבא מותר לו לגר שאין אמו מישראל להיות דיין בכל בית דין שלא "עליך", ולא דוקא בבית דין לדיני ממונות לגר חבירו. ולכן רשאים להרחיב את תחום דרשתו של רבא ולהשתמש בה גם לנידון דידן ולומר: עליך הוא דבעינן מקרב אחיך, אבל גר יכול להיות דיין בבית דין של שלשה לגיור נכרים והכנסתם תחת כנפי השכינה, מפני שגר הוא לא מסוג "עליך". ראה הערת הרב ש"ח דומב לדברי הרב וייס, בפסקי דין – ירושלים, עמ' תלא: "אמנם יש לדון בזה, דהרי בדי"נ אף גר לא דן לרוב הראשונים [ורק לרש"י דן אף את גר חבירו, וכתב הר"ן בסנהדרין שם דהיינו שכל הכ"ג הם גרים, דהרי סנהדרין של כ"ג בעינן מיוחסים, וגר לא יכול להיות עמם, וע"כ שהם ביי"ד של כ"ג גרים עיין שם], וזה ילפינן מקרא דכתיב "ונשאו אתך" בדומין לך, עיי' סנהדרין לו ב, ולפי משי"כ לדון לעיל יתכן דגרות דין נפשות אית ביה, דאף דסגי בגי, מ"מ אפשר דתורת די"נ עליה, ואי"כ גר פסול בזה."

הגריש"א שליט"א, שהורה לנו - שמאחר וקיים בזה ספק אם זקוקים לבי"ד בשעת המילה, וכן ישנו הספק השני אם גר כשר להיות חבר ביה"ד...".

לסיכום מצאנו בזה שש שיטות בתפקידו של בי"ד בגירות:

א. יש תנאי שבי"ד יהיה שם – דין לפני בי"ד (עפ"י הרב הרצוג בדברי רבי יוחנן).

ב. תפקיד של בי"ד לעשות גמירת דעת (עפ"י הרב הרצוג בדברי ר"י).

ג. תפקיד של בי"ד הוא לפסוק את הדין שהוא גר – מעשה בי"ד (גר"ח)

ד. תפקיד של בי"ד לאשר שיש כאן מועמד ראוי והוא כעין פסק (הגרמ"פ).

ה. תפקיד של בי"ד לקיים את הגירות – כמו בעדות – (לפי הגריד"ס ודומה שזה דין לפני בי"ד).

ו. תפקיד של בי"ד לייצג את השכינה (בית הלוי, הרב צבי שכטר).

ז. בית הדין מייצג את כלל ישראל (שלמי שמואל).

רק לפי התפקיד האחרון, שבית דין מייצג את כלל ישראל יש מקום לדון אם גר יכול לייצג את כלל ישראל, אלא הקשינו על מקור לדין כזה. יתר-על-כן ראינו סברה הטוענת שאם יש השלכות לדיני ממונות ובמיוחד לדיני נפשות, אסור לגר לשבת בבית בדין שיפסוק בעניין כזה [וכבר הערנו שזה ייתכן בכל מקרה שגר ידון את גר חבירו, ובכל זאת הוא יכול לדון את גר חבירו]. ואמנם אם היו עוד סברות לפסול, הקשינו עליהם מן המקורות. אי-לכך, מכיוון שכל יתר ההסברים לתפקיד של בית דין לגירות לכאורה מאפשרים גר לשבת בבית דין של גרים, וכן ממקורות ופוסקים אחרים הנטייה הוא להתיר, נראה שגר יכול לשבת בבית דין של גרים.

ה. פוסקים נוספים המתירים לגר לשבת בבי"ד לגיור

הרב לוין, הנ"ל בפסק הדין הנ"ל, הביא בשם אביו הגריב"ל, בספרו דברי לוי על הרמב"ם (כתב-יד), שם, עמ' תטו-תטז:

כיון דאין שם פסול בגר בדין דיין שלו והוא ככל הדיינים הכשרים, אלא החסרון הוא מחמת המינוי שאינו יכול להתמנות לשום שררה, לכן אם בא לדון מכח מינוי אינו מינוי, אבל אם באו בעלי דין מעצמם, הוא דן אותם לא מחמת המינוי, לכן הרי הוא כשירי הדיינים ואין יכולים [עמוד תטז] לחזור קודם גמר דין...

דמדן התמנות כשר לדון את חבירו הגר מדין תורה, דאין חסרון בדין מינוי מה שנוגע לחבירו הגר, ומדין סמיכה אה"נ דרק מדרבנן יהיה כשר אבל לישראל יהיה פסול מן התורה מדין מינוי דכתיב שום תשים מקרב אחיך דאין המינוי מינוי, והקרא דשום תשים רק בדין מינוי משתעי, דהלא מדין דיין הגר הוא ככל כשירי ישראל. ואה"נ גם מדין סמיכה יהא כשר מדרבנן בדיני הלואות, אבל מדין מינוי פסול מן התורה. ולפי"ז אם דן בלי כפיה כשר אף לישראל, כיון דבלי כפיה אין חסרון של מינוי.

הרי לגר יש שם דיין, רק לישראל חסר במינוי שלו מפני שררה, ובגר חבירו אין חסרון כזה, ולכן ממילא מותר לו לשבת בבי"ד של גרים.

גם הרב מרדכי פולגמן, שו"ת בית מרדכי (א,פ), התיר מהנימוקים דלהלן:

ובנידון דידן: א. אין בי"ד של שלשה לקבלת גר בי"ד קבוע, אלא בכל פעם שצריך לקבל גר, קובעים במיוחד בי"ד עראי לשם זה.²⁰ ב. בבי"ד של שלשה לקבלת גר לא שייך לומר שיש שם כפיה. בית הדין אינו כופה על הנכרים להתגייר, להפך, הנכרים הם הם המבקשים ופונים לבית הדין שיגיירם ויקבלם ליהדות. וכשגר בא להתגייר, בי"ד דוחה אותו ואין מקבלים אותו ואומרים לו מה ראית להתגייר וכו'; ורק אם הוא מפציר וחוזר על בקשתו מקבלים אותו.

הרב ישראל זאב מינצברג בשו"ת שארית ישראל, יו"ד, סימן כב, גם כתב להיתר:

²⁰ וכן כתב הרב יהושע ווייס בתשובתו הנ"ל בפסקי דין – ירושלים, עמ' תיח: "והביא מרש"י קדושין סב: דמשמע דצריך ישראלים ולא גרים. ונראה עפ"י מש"כ הר"ן סנהדרין לו, ב ד"ה חד בשם ה"ר דוד ז"ל דהא דגר אין כשר לדון ישראל היינו למנותו לדיין קבוע בדיני ממונות, אבל באקראי מותר, ובדיעבד אם דן דינו דין. ולדון גרים מותר למנותו לדיין קבוע. ונראה דפירש דהא דממעטינן משום תשים וכו' דכל שימה יהיה מקרב אחיך, דדוקא במינוי קבוע מיקרי שררה אבל באקראי לאו שררה היא. וכ"מ מהרמב"ן יבמות מה, א ד"ה כיון עיין שם ודו"ק. ועי' רשב"א קב, ב. וא"כ בנידון דידן דהגר לא היה קבוע בבי"ד אלא אקראי בעלמא, נראה דבדיעבד דינו דין... וראה דברי הרב ש"ח דומב, בעמ' תלא: "ולכאורה לפי"ז יש לדון דלא שייך שגר יפסול אף אם ישמו אותו קבוע בבי"ד, מכיון שבאקראי כשר, א"כ אינו פסול הגוף של גר, אלא הוא רק דין במינוי, שלמינוי קבוע הוא פסול, מכיון שתורת שררה עליה, משא"כ באקראי... וכפי שכתב אביו של הדיין לויין בספרו דברי לוי על הרמב"ם כתב יד הנ"ל.

לדעתי הדבר פשוט... כמו דדן את חבירו כמו כן יוכל לקבלו", והביא ראיה מדברי התוספות, יבמות מו, ב ד"ה משפט, שכתבו "דאין לחלק בין גר לדיני ממונות".²¹

גדולה מזו מצאנו בשו"ת ציץ אליעזר (יג, פ):

אני נזכר מה שראיתי מזמן בלוח ירושלים (ברינקר) לשנת תשי"י, שנדפס שם מכתב מהגה"צ ר' שלמה זלמן בהר"ן ז"ל, שבסופו כותב להסתפק, אם שלשה גרים טבלו עצמם בב"א ממש, דהיינו אם נימא בידי אדם אפשר לצמצם, אי נחשב זה לזה לבי"ד הואיל ועיי טבילה זו נעשים כולם בב"א ישראלים ממילא יהיו ג"כ בי"ד זה לזה בב"א וגרים ג"כ כשרים לבי"ד לטבול הגרים ונשאר בספק. ופשוט דאין שייכות לספק זה לנידונו בהיות ועומדים שלשה מחוץ לגר הנימול...

פשוט היה לו לרש"ז בהר"ן שגרים כשרים לבי"ד של גירות.

ו. שמעיה ואבטליון

ונראה לי להביא עוד צד של היתר לגר לשבת בבי"ד של גרים, וזה במקרה שהוא יושב בהרכב זה מפני שאין לפנינו דיו אחר היודע הלכות גרים כמוהו. רעיון זה מבוסס על דברי הרמב"ם בהקדמה ליד החזקה שכתב: "שמעיה ואבטליון גרי הצדק ובית דינם קבלו מיהודה ושמעון ובית דינם. הלל ושמאי ובית דינם קבלו משמעיה ואבטליון ובית דינם." לפי הרמב"ם, איך שמעיה ואבטליון ישבו בסנהדרין, אחד נשיא והשני אב בי"ד, אם גרי צדק, הרי מדין שררה, אסור להם לשבת בסנהדרין.²²

²¹ כך העיר לי הרב רונס במאמרו הנ"ל, וכן העיר שם שכך פסק הרב משה שטינברג בספרו חוקת הגר, עמ' לג, שצ"ן לדבריהם של שו"ת בית מרדכי ושארית ישראל, וכן הביא הרב ישראל מאיר יונה שהביא דבריו בבית הלל כד, עמ' קסד, הסיק שם בעצמו שמעיקר הדין יש להקל בכך. הרב מתתיהו ברויד בדבריו שצוינו בסוף מאמר זה, עמ' 72, הביא שכך שיטת הרב גדליה פלדר בספרו נחלת צבי, ח"א, מהד' ב', עמ' 226-227.

²² רמב"ם פה"מ עדויות (א, ג), כותב כך גם כן: "שמעיה ואבטליון הם רבותיהם של שמאי והלל כמו שיתבאר באבות והיו עליהם השלום גרים" וכן חזר על זה שם, ה, וזה דלא כדברי המהר"ל שהביא התויו"ט אבות (א, י): "אין הפירוש שהם עצמם היו גרים. שא"כ איך אפשר למנותן נשיא ואב בית דין. אלא שבאו מן גרים ובודאי אמן מישראל היו ולכן היו מותרים למנותן נשיא ואב בית דין. אבל יש שפירשו כי הם עצמם גרים היו בודאי זה טעות גמור. ע"כ:"

כמה תירוצים ניתנו לשאלה זאת, הראשון שלמדתי היה דבריו של מו"ר הגריד"ס שבאר:

שלא נמנו שמעיה ואבטליון לסנהדרין כדי להטיל דין על בעלי דינים שהרי לשם כך אין ממנין גר. הם נמנו רק להורות בהוראות התורה שהוא עיקר התפקיד של הסנהדרין הגדול וכפי שקבע רמב"ם בפ"א מהל' ממרים (הל"א) וז"ל בי"ד הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבעל פה, והם עמודי ההוראה ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל וכו' עכ"ל. ובכן שמעיה ואבטליון שהיו גדולי הדור נתמנו לסנהדרין כנשיא ואב בי"ד כדי להורות בתורה שבעל פה ולהוציא חוקי התורה ומשפטיה לישראל, אבל לא לפסוק ולגמור דין הנידונים שדינם בא לפני הסנהדרין.²³

והנה דברים אלו נאמרו כבר על ידי התומים (ז, א, הובאו בשו"ת צ"א יט, מז):
...או שנאמר כי באמת אלו היה בא דיני נפשות לא היו דנים, ולא נתמנו לכך רק למקבלי שמועה ובירור הלכה בתורה שבע"פ לעוצם חכמתם ובינתם ויראתם הקודמת ובזו היו נשיאים ואב"ד ולא לדון דיני נפשות...

התומים שם לעיל מיניה הציע תירוץ נוסף:

צ"ל או דמלך שאני כיון דרשות ביד המלך להמית ולהרוג ולתקן מדינה כמ"ש הרמב"ם בה' מלכים אף הוא אם רואה אדם גדול בתורה ומדע יכול למנותו לראש לדון אפי' ד"נ כי אתו דבר חק ומשפט... והכל מטעם חוק המלך כמ"י וכו' וא"כ שמעיה ואבטליון נתמנו מפי מלך כי בימיהם היו מלכי חשמונאים הכשרים ויכולים לדון בכפי' כי יד המלך היה עמם.

כאן יש חידוש יותר גדול, שאם יש מינוי על ידי מלך, הם יכולים לדון בכפייה גם ישראלים מלידה אפילו בדיני נפשות והוא חידוש עצום.²⁴ שני תירוצים אלו לא מועילים כאן.

הרב חיים בנבנשת, בעל כנסת הגדולה, כתב בתשובות שלו, שו"ת בעי חיי חושן משפט, (א, ד), שקבלת הקהל מועילה:

²³ רשימות שיעורים למסכת שבועות, ח"ב, עמ' ד, וראה הע' 6 שם, וכן דבריו ב"הערות על הרמב"ם ריש הלכות מלכים", מסורה, חוב' יא, אלול תשנ"ה, עמ' ז-ח.

²⁴ ודברי הרב חנוך הניך כהן במאמרו "בענין גר האם מותר לצרפו כדיון בב"ד שלשה בקבלת גר", שנה בשנה, תשל"ב, עמ' 265, להשוות חוקי המדינה לדין מלך, ולהוסיף בסוף דבריו מפני דרכי שלום, נראים תמוהים, וצ"ע.

לפי זה מ"ש הכתוב לא תוכל לתת עליך איש נכרי ופשטיה משמע אפי' בקבלה היינו דוקא במלך כפשט הכתוב אבל בשאר שררות דמשום תשים מרבינן כל משימות שאתה משים לא יהיו אלא מקרב אחיך או מלא תוכל לתת עליך איש נכרי כמ"ש נ"י ז"ל בפרק החולץ לא מרבינן להו לאיסורא אלא בלא קבלה אבל בקבלה מיהא מהניא...

ולענין פסקא דדינא דאתינן עלה כיון דלמפרשי' שסוברי' ששמעיה ואבטליון הם עצמם היו גרים מוכרחי' אנו לומי' דבקבלי' מהני' כשאר שררות...

הרי אם קבלו עליהם גר יכול לשבת בבי"ד. הציץ אליעזר (יט, מז), הביא דברי התומים הנ"ל לתמוך בסברת דברי הכנסת הגדולה:

יעוין באורים ותומים דמביא דבריו, ומוסיף וכותב, דלפי דברי הכנסת הגדולה יש גם לומר דאם קבלוהו חשובי עדה אף על פי שאין רוב ציבור מסכימים הוה כקבלוהו עליהם ויכול לדון, משום דאטו שמעיה ואבטליון הסכימו רוב ישראל בכל מקומות א"י וחז"ל, הא זה הוא מהנמנע, אלא הואיל והסכימו סנהדרין וראשי חכמים וכה"ג בימים ההם הוה כקבלוהו כל ישראל עליהם.

משמע שהסכמת רוב ישראל נחשבת כקבלוהו עליהם. אלא מיד הוא מקשה על זה (על פי דברי הצי"א):

דעדיין איך אהנו קבלתם על דיני נפשות, הרי אין רשות ביד אדם לומר הרגוני וא"כ פשיטא דלא מהני ביה קבלה דוכי יכול אדם לומר הריני מכשיר קרוב או פסול ואם יחייב ראשי להריגה יקטלוני?²⁵

אחר כך הציע התומים התירוצים שהזכרו לעיל.

רשב"ץ במגן אבות, פירושו למסכת אבות (א, י) הציע הסבר אחר:

ושמא, כיון שלא היה בישראל כמוהו בקבלה, הוא היה ראוי יותר מכולן. כי לא פסלה תורה גרים אלא בשיש כיוצא בהם בישראל, אבל אם אין כיוצא בהן בישראל, הם קודמין... ואפילו גוי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, וכל שכן גר צדק שהוא קודם אם אין בישראל כמוהו.

קדם לרשב"ץ הריב"א בפירושו לשמות (כא, א) ששאל על דברי רש"י "לפניהם ולא לפני עכו"ם" למה הפסוק צריך למעט גוים, הרי גר פסול לדון, ותיירץ:

²⁵ ראה צ"א שם ג, שהביא את דברי המאזנים למשפט ליישב הכנה"ג, ועוד שיטות שם.

וי"ל דהא דגר פסול לדון היינו היכא שיש ישראל שיודעין לדון אבל היכא שאין ישראל לא ותדע שהרי שמעיה ואבטליון גרים היו והיו דנין את ישראל לפי שלא היה בישראל חשוב כמותם. כפר"מ מקוצי.²⁶

החיד"א (יוסף אומץ מז) ביכר את דברי התשב"ץ על פני דברי הכנה"ג, וסובר שאם אין כמותו, יכול גר לדון דיני ממונות ואפילו דיני נפשות:

שהיה אחד מהם גר וכו' נשאל הרב כנה"ג על איש יהודי שבא על הגויה והוליד ממנה בן ונתגייר אותו הבן אי כשר למנותו פרנס על הצבור והאריך בזה ומסיק וז"ל ולענין פסקא דדינא כיון דלמפרשים שסוברים דשמעיה ואבטליון היו גרים מוכרח דקבלה מהניא וכו' כל שקבלוהו עליהם הקהל ומרוצים במינויו יכול לדון וכו' ע"ש בספר כנה"ג בסימן זה. והן עתה מקרוב יצאו לאור תשובות הרב ז"ל ובתשובות ח"מ הנקרא עץ הדר ח"א סימן ב-ד כתוב ענין זה באורך.

ואני בעניי בספר הקטן ברכ"י שם סימן ז אות ו כתבתי על דברי הרב ז"ל דהרי הרשב"ץ עמד על הא דשמעיה ואבטליון שהיו גרים ואיך היו נשיא ואב"ד ותירץ דכיון דלא היה בישראל כמוהו בקבלה הוא ראוי יותר מכלן דלא פסלה תורה גרים אלא כשיש בישראל כמותם אבל אם אין כיוצא בהם בישראל הם קודמין. ולפי זה אזדא לה ראיית הרב כנה"ג דכל עצמו לא התיר בני"ד אלא מכח הא דשמעיה ואבטליון והשתא דאיכא טעמא בשמעיה ואבטליון יש לאסור בני"ד ע"ש בברכי יוסף.

והן עתה ראיתי בספר מנחת יהודה שנדפס עם פירוש התוס' על התורה ונקרא דעת זקנים, שכתב משם הר"ם מקוצי כדברי הרשב"ץ דטעם שמעיה ואבטליון משום שלא היה בישראל כמותם ומשו"ה נתמנו ע"ש וכן ראיתי שכתב הרב מהר"י חאגיז בעץ החיים בפירושו פ"ק דאבות. ומשמע מדברי הגדולים הללו דאי לאו האי טעמא שלא היו בישראל כמותם לא היו ממנים אותם דאינם ראויים הפך דינו של הרב כנה"ג ולעולם דקבלה לא מהניא אפילו לשאר שררות וכן משמע מדברי רבינו בעל הטורים ב"ד סימן רס"ט כמ"ש אני בעניי שם בברכי" ע"ש ודוק.

²⁶ ובחמדת ישראל מ' ששב כתב דבר חדש, דאם הגר הוא גדול הדור ומגיע לו כתר תורה מדינא אין אנחנו ממנים אותו כלל כי כתר תורה שייך למי שגדול יותר בדור והוא שלו מדינא ולא צריך מינוי כלל.

לאור דברים אלו, אף בלי להכריע בשאלת מינויו של גר כדין בבי"ד לגיור באופן כללי, לכל הפחות במקום שאין מי שראוי לכך כמו הגר, שפיר יש למנותו וכנ"ל.

ז. דיון בדברי הפוסלים גר מלשבת בבי"ד לגיור

יש פוסקים הפוסלים גר כדין בבי"ד, וכבר הזכרנו לעיל הראשון ביניהם – הרב שלמה קלוגר. לעיל הבאנו את דבריו כפי שהובאו בגליון השו"ע, ואיך שהבינו אותו פוסקים אחדים. אמנם, בגוף התשובה שהופיעה בהוצאה החדשה של שו"ת טוב טעם ודעת, כרך ו, עמ' תקצ"ה, יווכח שהרב שלמה קלוגר לא דימה דין גרות לדיני נפשות, ואלו דבריו שם:

הנה הן אמת לדעת רש"י יבמות (קב, א ד"ה גר) דגר דן את חברו גר הוי אפילו לדיני נפשות פשיטא דיכול לקבל גרים ג"כ. אך לדעת התוס' נשם ד"ה גר] החולקים שם וס"ל דדיני נפשות אינו יכול לדון, ובע"כ היכי דבעינן מומחים לא מהני גר אפילו לחבירו גר, וא"כ הרי התוס' ביבמות (מו, ב ד"ה משפט) כתבו דגרות דומה לגזלות וחבלות דבעינן דוקא ג' ומומחים ומה שמקבלים גרים בזמן הזה הוה רק מכח שליחותיהו דקמאי עבדינן, וא"כ י"ל היינו רק ישראלים הראויים להיות מומחים אז הוי שליחותיהו דקמאי דהוי אתם גם אתם לרבות שלוחכם דהוי דומיא דאתם, אבל גר דאינו ראוי להיות מומחה וסמוך היכי דעבדינן סמיכה י"ל דאינו בר שליחות כיון דאינו דומיא דקמאי... גם י"ל כיון דכתיב משפט אחד יהיה לכם ולגר ומזה למדו דבעינן ג' הראוי לדין, א"כ הוקשו זה לזה והראוי לכם ראוי לגר ושאינו ראוי לכם אינו ראוי לגר, ולכך לדעת תוס' נראה דגר אסור לקבל גרים.

דברי הגר"ש קלוגר נסמכים על דברי תוס' ששליחותיהו עבדינן ובעינן שליח הדומה למשלח, כלומר מומחה וראוי לסמיכה, ולכן גר פסול לקבל גרים. אמנם יש עוד תירוץ בתוס' בקידושין סב, ב, ד"ה גר, שכתבו:

עוד אמר הר"ר נתנאל דבגר כתיב לדורותיכם דמשמע בכל ענין אף על גב שאינן מומחין דעל כרחך השתא ליכא מומחין שהרי אין סמוכין ולדורותיכם משמע לדורות עולם.²⁷

²⁷ כיוצ"ב בח"י הרמב"ן והרשב"א שם ובחי' הריטב"א שם בשם ר"י, ודבריו הובאו בנמו"י ביבמות. וכן משמע מן הפוסקים שפסקו כשיטה זו, ראה פסקי עוזיאל בשאלות הזמן, סימנים סא וסד, וביב"א (ז חו"מ א). הפוסקים הוסיפו שמכיוון שהרמב"ם לא הזכיר דין שליחותיהו עבדינן בגירות, מסתבר שהוא גם מודה לתירוץ זה.

הרי יש גזירת הכתוב שאין צורך במומחים, ולדעה זו יודה הגר"ש קלוגר שגרים יכולים לשבת בבי"ד של גרים.

נוסיף דברי מו"ר הגריד"ס בהסבר שיטה זו (רשימות שיעורים ליבמות, בענין גירות עמ' שכג):

הר"ר נתנאל הוכיח מגזיה"כ דלדורותיכם הקובעת שמקבלין גרים בזה"ז אף בלי ב"ד סמוכים שב"ד של הדיוטות לעולם היה כשר לגירות משום שגירות אינה צריכה סמוכים כלל. ויש לעיין בזה, שהרי בזמן שביה"ק היה קיים חל חיוב קרבן הגר, וגזיה"כ דלדורותיכם מחדשת שנשתנה עכשיו ושמקבלים גרים בזה"ז בלי קרבן, וא"כ מני"ל לתוס' דמלדורותיכם למדים שמעולם לא היה צריך ג' סמוכים לגירות, הרי יתכן שהיתה מצוה לכתחילה בזמן ביהמ"ק לגייר בסמוכים אך אינו מעכב עכשיו בדומה לדין הקרבן.

ונראה שאינו קשה, שהרי להביא קרבן הגר הוי ממצות הגירות, ובזמן שבהמ"ק היה קיים קרבן הגר היה ממצות הגירות לכתחילה אך לא היה מעכב בחלות הגירות בדיעבד ובזה"ז אינו מצוה כלל. משא"כ ב"ד של סמוכים שאינו חל מדין מצוה אלא מדין הכשר ב"ד דכהת"כ, שיש דינים הנידונים רק בפני ב"ד של סמוכים, ויש דינים אחרים שנידונים בפני ב"ד של הדיוטות. ולא שייך לחייב סמוכים לכתחילה ממצוה גירות דעלמא כמו קרבן, שדין סמוכים חל בכהת"כ כמעכב בהכשר ב"ד לדון אפילו בדיעבד. ומאחר שמ"לדורותיכם" למדים שמדאורייתא חלה גירות בזמן הזה בפני הדיוטות, ש"מ שמעולם לא היה צורך לסמוכים בב"ד של גירות, ודו"ק.

עוד הוסיף הרמב"ן, שיייתכן וכל הדין של משפט הוא הלכה למשה מסיני וממילא אין צורך במומחים: "ואפשר דגר צריך שלשה גמרא ומשפט כתיב ביה אסמכתא וכי גמירי שלשה גמירי מומחין לא גמירי." יתר-על-כן, הרמב"ן הוסיף תירוץ גם לפי שיטת תוס' הנ"ל שאימץ הרב שלמה קלוגר: "ואפשר דמן התורה אפילו הדיוטות דנין בשליחותיהו דמומחין." נמצא

שכל הבסיס של רבי שלמה קלוגר נשמט, ואם כן גרים יכולים לדון בבי"ד לגיור ואין חסרון של 'ראוי' להיות סמוך.²⁸

גם מו"ר הגריד"ס דן בדין שליחותייהו (שם עמ' שיט ואילך), ובעמ' שכא כתב על פי דברי הרמב"ן בחידושיו לסנהדרין:

וזהו נמי הטעם שמקבלים גרים בזמן הזה. כי אע"פ שמדאורייתא צריכים סמוכים אין זו הלכה בעצם חלות הכשר הבי"ד דגירות, אלא הלכה היא בקבלת הרשות להעמיד בי"ד של גיור, דבמקום שיש סמוכים, כבודם מעכב את ג' ההדיוטות מלשבת בבי"ד ולגיייר. ואילו בזמן הזה שאין לנו סמוכים יש רשות להדיוטות לדון כבי"ד של גירות.

לפי דבריו, גם סרה טענת רבי שלמה קלוגר, ולפי זה, גרים יכולים לשבת בבי"ד של גרים.

ח. נספח – מאמרו של הרב מ' ברויד

לאחרונה פרסם הרב מתתיהו ברויד מאמר באנגלית,²⁹ שמגמתו היא לפסול גרים בבתי דין של גרים. יש מקום להעיר על כמה מדבריו: "דומה לחליצה, גיור הוא מאורע שמשנה הסטטוס, וזה יכול להסביר למה הרבה חכמים הסיקו שלגיור ולחליצה יש אותן דרישות".³⁰ כבר כתבנו לעיל שלכאורה אי

²⁸ הרב יצחק רונס במאמר הנ"ל עסק באריכות בדחיית דברי רבי שלמה קלוגר, עיין שם. להשלמת דבריו יש להוסיף דברים אלו ובמיוחד דברי הרמב"ן.

²⁹ Michael J. Broyde, "May a Convert be a Member of a Rabbinical Court of Conversion?", *Journal of Halacha and Contemporary Society*, LIX (Pesach 5770/Spring, 2010), pp. 61-78.

³⁰ הצ'יטוט המלא מעמ' 66: *status-changing*. Similar to *chalitza*, conversion is also a status-changing event, which could explain why many scholars conclude that conversion and *chalitza* follow the same requirements. In the case of *chalitza*, a Jew who is a convert is ineligible and even the child of a convert is ineligible to serve on the *bet din* - regardless of whether the widow having the *chalitza* done is a convert herself. Unlike financial matters wherein some talmudic sources rule that it is acceptable for a convert to judge his fellow convert, when it comes to cases involving *chalitza*, no such leniencies apply. This distinction could be understood as differentiating between cases that require the *dayanim* serving on the *bet din* to make a halachic judgment as compared with cases where the *dayanim* serve as witnesses in order to officially document what occurred. לכאורה לפי מה שראינו על פי הרב סולובייצ'יק, הבית דין של גרות אינו בגדר שליחותייהו עבדין שיש לו חומרות מיוחדת וכדברי הרב שלמה קלוגר, אלא רק לקיים

אפשר להשוות לחליצה לגביה יש גזירת הכתוב הפוסלת גרים, משא"כ לבי"ד של גרים.

בפרק השני מצטט הרב ברויד את דברי הרמב"ם (סנהדרין ב,ט): "בי"ד של שלשה שהיה אחד מהן גר הרי זה פסול, עד שתהיה אמו מישראל..." וכן דברי הרמב"ם שם (יא,יא): "הכל כשרים לדון דיני ממונות אפילו גר והוא שתהיה אמו מישראל, וגר דן את חבירו הגר אף על פי שאין אמו מישראל..." למעשה, יש רק סיכום קצר למה שכתבנו בפרק שני של דברינו, ובהמשך הוא הביא את דברי השו"ע והזכיר תוס', רי"ף, רא"ש וטור שחולקים על רש"י.

בהתכתבות עמי הבהיר הרב ברויד את דבריו: בפ"ה הרמב"ם קבע שגר אינו יכול לשבת בבי"ד, אף בית בין, והבי"ד שהוא יושב בו פסול. ההלכה בפרק יא שיש יוצא דופן והוא שגר דן גר חבירו. הרב ברויד טוען שזה דומה לדין שקבלו עליהם פסול דין [כגון רועה צאן או קרוב]. אם היינו אומרים שהגר אכן כשר לדון, נמצא שיש סתירה בין שתי ההלכות ברמב"ם. אפילו אם תמצא לומר שגירות נדון כממונות (דבר שאפשרי אבל אינו משכנע), בניגוד לדיני ממונות קבלת פסול לא תועיל בגירות.

הוסיף הרב ברויד ואמר שאם גר פסול – לפי לשונו של הרמב"ם – איך הוא יכול לשבת בבי"ד? הרב ברויד דוחה ההסבר שגר אכן כשר לדון דיני ממונות, אבל רק לגר – הוא באמת לא פסול, לפי פרק יא, הל' יא. אולם, הרב ברויד חושב שזו קריאה קשה בדברי הרמב"ם, שהרי הוא מסווג "גר דן חבירו" כדבר שלא כלול בכלל "הכל כשרים לדון דיני ממונות" שהרי הרמב"ם הוסיף "אפילו גר והוא שתהיה אמו מישראל" ולא "אפילו שהוא גר כשר" להודיע לנו שגר אמיתי עדיין פסול.

לסיכום, הרב ברויד טוען שלפי דרכו בפירוש הרמב"ם, גר פסול מהתורה לדון, וגר דן את גר חבירו הוא דין מיוחד של קבלה ולא מועיל בגירות.

בקשר לטענה שהדין שגר דן גר חבירו הוא מדין קבלו עליהו, ראינו לעיל שהפוסקים לומדים שהוא יכול לכפות לדון את הגר בעל כרחו של חבירו הגר, ולכן לא מדובר בקבלו עליהם. יתר-על-כן, שאל האורים (ז,א), מה החידוש אם קבלו ישראלים על עצמם גר, הרי אפילו קרוב או פסול כשר בקבלוהו, וכתב לתרץ:

הדבר ולכן הוא יותר קל מבית דין רגיל ואין צורך במומחים וסמוכים, ולפי זה לכאורה גר יכול לשבת בו, ואין שום השוואה לחליצה שיש בו גזירת הכתוב וכדפרישית.

וצ"ל דמ"מ קודם גמר דין יכול לחזור בו משא"כ בגר דכשר בעצמותו רק דאין לו כפי' על ישראל ואם קבלוהו מעצמו תו לא יכול לחזור אפי' קודם גמר דין.

אין פסול בעצמותו של הגר, ולכן קיבלו עליהו גר שאני.³¹

ולעצם הסתירה כביכול בדברי הרמב"ם, הרב שמואל חיים דומב בפסקי דין - ירושלים דיני ממונות ובירורי יוחסין ז' (עמוד תלא) כתב:

ובר"מ סנהדרין ב, ט כתב: בי"ד של שלושה שהיה אחד מהן גר ה"ז פסול עד שתהיה אמו מישראל. משמע מדקדוק לשונו שכתב שהבי"ד פסול, ולא כתב שגר פסול, דאינו פסול בגר להיות דין, אלא פסול בבי"ד.

הדגשת בעיית המינוי – 'שררה' הובאה לעיל מספר דברי לוי, וכעין זה למד מו"ר הגריד"ס ברשימות שיעורים עמ"ס שבועות (ב, עמ' לו), שהפסול של גר בבי"ד הוא בשררת בית הדין להטיל גמר דין על הנידונים אם הם ישראלים, אבל גר מוכשר לחלות שם מינוי בגברא להיות ממונה לבי"ד ולהקרא דין. כך למד הרב בדברי הרמב"ם בפ' יא, כנדפס במסורה יא עמ' ו. ונראה שכך מסתבר, במיוחד שלפי הפוסקים גר יכול לדון גר חבירו בעל כרחו.³²

בפרק שלישי הרב ברויד הביא את דברי הרב שלמה קלוגר ללא הסבר, והפנה לשו"ת במראה בוק שהרב שאול ישראלי פסק כך. אמנם לעיל הוכחנו על פי דבריו המלאים של רש"ק שאין הכוונה בדבריו כמו שהבין הרב ישראלי, כי אם מדין שליחתייהו עבדינן, ובזה ויש מקום לדון בדבריו וכנ"ל.

בהמשך הרב ברויד הביא את דברי הגרי"ש אלישיב (מתוך הערות עמ"ס קידושין). ראינו לעיל שהדיינים בפסקי דין – ירושלים הקשו סתירה בדברי הרב אלישיב, שבמקרה אחר ובפסק פורמלי (ולא במסגרת שיעור) לא פסל אלא נשאר בספק אם גר יכול לשבת בבי"ד של גרים. יתר-על-כן, הרב ברויד כתב שמסקנת הפסק שחליצה וגרות דומים זה לזה ולכן תנאי כשרות

³¹ ואת"ל שאכן הגר פסול, ראינו לעיל שלפי ההגהות מרכי קרובים כשרים בבי"ד לגיור, ודין זה תלוי במקור הדין ואיך לומדים אותו.

³² ראה עוד דברי הרב זאב רייכמן, "בענין בי"ד של ישראל ולא של גרים", קול צבי ד תשס"ב, עמ' 250-251, הדין אם פסולו של גר הוא חסרון בהכשר, או הוא פסול בעצם והוא מופקע לגמרי מלהיות דין. שם הוא דן במחלקות אם גרים יכולים להצטרף לבית דין של חליצה להיות התוספת של שני דיינים על השלוש.

לדיינים שוה בשניהם. לכאורה, הרב דומב שם העלה חילוק בין שני דינים אלו: "ולא מצאנו שום קרא דממעט גרים בגרות כמו דמצאנו בחליצה."³³

השיטה השלישית שהביא הרב ברויד היא של הרב גדליה פלדר בספרו נחלת צבי (מהד' שניה), ח"א, עמ' 226-227, המשווה גירות לדיני ממונות. לזה הוא גם הביא שו"ת בית מרדכי הנ"ל, וכן דברי האדר"ת הנ"ל, והוסיף שכך פסק בלב אריה, ס"י כא. יש כמובן להוסיף את דעת המתירים כדלעיל וכן ההסברים הנוספים שהבאנו בהבנת טיב הבי"ד, ודעת הנוטים להקל, ולכן נראה שרוב הדנים בו רואים שאין פסול בגר היושב בבי"ד של גרים, וכן נראה לפי מה שהעלינו כאן.

³³ הרב ברויד גם זיהה שיטה זו בדברי הרב שכטר שהבאנו לעיל וטען שהרב שכטר מסכים עם דברי השלמי שמואל, ובזה לא דק וכמו שכתבנו לעיל.